

війн, коли інформація стає повноцінною зброєю в медійному вимірі, видання, подібні до Texty.org.ua, стають на захисті геополітичних кордонів незалежної України так само, як HIMARS та ATACMS. Вони виборюють не лише фізичну цілісність нашої держави, але й ідею вільної демократичної України в колективній свідомості людства. Тому незалежне видання Texty.org.ua може вважатися вдалим прикладом для наслідування українськими та зарубіжними журналістами в боротьбі з імперіалістичними настроями агресора під час російсько-української війни.

Список використаних джерел:

1. Деца війни. Динаміка тем російської дезінформації: про що пишуть російські ЗМІ. *Texty.org.ua* : веб-сайт. URL: <https://topic-radar.texty.org.ua/#/?from=2022-02-24&to=2023-06-25> (дата звернення: 15.10.2023).

2. Про нас. *Texty.org.ua* : веб-сайт. URL: <https://texty.org.ua/p/about/> (дата звернення: 15.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-340-1-13>

Шкворченко Н. М.,

*доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри романо-германської філології та методики
викладання іноземних мов
Міжнародного гуманітарного університету*

ПОЛІТИЧНА ТОКСИЧНІСТЬ У НЕВЕРБАЛЬНІЙ ТА ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІЙ ПЛОЩИНАХ

Всі аспекти сучасного політичного дискурсу активно візуалізуються за допомогою медійних технологій, які останнім часом виокремлюються у самостіну соціальну галузь – візуальна політика [2; 4]. Важливі політичні події супроводжуються різноманітними медіа-інтерпретаціями на телебаченні та трансляціях в Інтернеті, публічні політичні фігури формують свій власний візуальний імідж з використанням технологій брендингу у соціальних мережах, провокативні висловлення публічного політика можуть бути трансформовані в плакат або карикатуру. Таким чином, візуальна політика має на увазі цілеспрямовану діяльність по конструюванню бажаного іміджу, формуванню стійких візуальних політичних комунікацій [3] і може

розглядатися як діяльність національної держави або локальних акторів – партій, місцевої влади, великих корпорацій, громадських організацій та ін.

Необхідно враховувати той факт, що усне мовлення, яке за останніми дослідженнями еволюціонує з мануальних жестів, поступово поєднуючи рухові акти з голосовими елементами, є найбільш поширеним способом соціально-медійного спілкування, яке включає обмін поняттями, намірами і почуттями, а також реакцією на те, що інші відчують/говорять. Аналіз взаємозв'язку дії, жестів та мовлення є актуальним у дослідженні механізмів творення політичного іміджу, оскільки вони можуть бути самостійними ідеологічно забарвленими меседжами, які сприймаються адресатом без будь-якого когнітивного посередництва: вираз обличчя токсичного політика, який відчуває до опонента, наприклад, огиду, буде негайно зрозумілим їм (адресатом), тому що він викликає таке ж уявлення в центральній частці головного мозку людини, яка розмовляє з ним [5].

Максимально ефективними і водночас поляризуючими в електоральній боротьбі є передвиборчі інтернет-роліки, оскільки вплив неформального і позбавленого журналістського супроводу ролика, поширеного у соціальних мережах, є більш сильним, ніж ефект від телевізійної трансляції пафосних виступів на партійних з'їздах [1]. Політичні рекламні плакати та відео-роліки є традиційними для постіндустріального суспільства джерелами отримання візуальної інформації, які містять певний обсяг політично значущих висловлень, суджень, які супроводжуються паравербальними засобами (жести, поза, міміка, проксемика) і мають більш виражений патогенний ефект, якщо агітація містить імпліцитні образи, погрози, маніпуляцію.

Дискурсивна токсичність підкреслює механізми, за допомогою яких мовленнєві дії та дискурсивні практики публічних політиків можуть завдати шкоди не лише через образи, епітети чи зневажливі слова, але й без них. Токсичний ефект такого публічного виступу може відрізнятися залежно від статусу, популярності в ЗМІ та партійної приналежності (влада/опозиція) кожного окремого політика. Токсичним вважається надзвичайно різка, зловмисна поведінка, яка семіотизіціалюється в неприємних особистих нападках і уїдливих зауваженнях партнеру по комунікації, як правило, опонентів, і яка заподіє йому психологічної шкоди.

В усному політичному дискурсі мовні одиниці, що пов'язані із комунікативними механізмами персуазії, слугують для вираження відкритих закликів та прихованих меседжей політиків у передвиборчій боротьбі, супроводжуються, як правило, *паравербальними* засобами, до яких належать просодичні (гучність, темп, паузація, мелодика, тембр,

ритм, фразовий наголос) й кінесичні (рухи рук, голови, тіла, міміка, проксеміка) засоби, що привносять в усне мовлення додаткове значення й відбивають емоційний стан політика-мовця.

Професійні політики можуть модулювати значення та ефекти своїх висловлень, змінюючи розташування наголосу чи пауз, а також вибираючи мелодію для своїх речень, що в сукупності створює комплексне інформаційне повідомлення. При цьому паравербальні елементи передають інформацію про емоційний стан політиків, їхнє особисте залучення до розмови, а також напругу або розслаблення мовців під час дебатування. У поєднанні з мімікою просодичні елементи мовлення сигналізують про те, чи є це висловлення політика жартом, іронією або уїдлигим докором, зокрема через зміну темпу мовлення та паузи, зміну мелодичного контуру емпізановану силу вимови слів та окремих складів, загальне темброве забарвлення голосу.

Поряд із просодичними засобами жестове оформлення висловлення, зокрема токсичного, є функційно детермінованим, а взаємозв'язок жесту та мовлення є подвійним: з одного боку, жести супроводжують мовлення, з іншого боку, вони виконують комунікативну функцію і є комунікативно значущими. Існує три основні класи жестів: 1) жести, що мають незалежне лексичне значення, здатні передати значення поза словесним контекстом, 2) жести, що *супроводжують* певну промову або інші фрагменти спілкування й разом з мовою виражають думки, почуття й наміри мовця (англ. *co-speech gestures*), жести, що контролюють комунікативний процес, тобто моменти встановлення, підтримки та припинення спілкування. Саме другий тип жестів обрано як одиницю аналізу паравербального оформлення токсичного комплексного висловлення. Поряд із жестами токсичність іміджу політика посилюється фізіогномічними засобами обличчя, окулесики та проксеміки мовця, що *показують* критику й заміщують її вербальні експлікати. Остання група відноситься до *конклюдентних* засобів вираження токсичності, коли мовець замість слів (усно) або письмових повідомлень виражає зневагу та презирство до співрозмовника своєю поведінкою.

У деяких випадках конклюдентною дією може стати *мовчання*, що в юридичному сенсі є бездіяльністю, але з огляду на засоби зворотного зв'язку адресат може сприйняти мовчання як *приниження* або *зневагу*. Так, аналіз американських та українських дебатних виступів президента та *комунікативного мовчання* показав, що мовчання завжди використовувалося як ефективна політична риторична стратегія. Дебати політичних діячів, як відомо, прагматично орієнтовані на громадську думку. Як невербальне семіотичне явище, мовчання пояснює людську поведінку, наповнюючи мовлення певним

емоційним підтекстом. У використанні пауз відображаються не тільки індивідуальні особливості оратора, а також міжкультурні відмінності, створюючи ефект тиші.

Вираз обличчя становить особливий інтерес у галузі вивчення емоцій, наприклад, коли і як люди можуть ідентифікувати вирази обличчя, пов'язані з певними емоційними станами, звертаючи увагу на параметри виразу обличчя, включаючи напрямок погляду, рух голови, дотик обличчя, губи, положення очей і так далі. У НСІ вираз обличчя є ключовим аспектом дизайну аватарів і віртуальних агентів.

Крім біологічних впливів, важливо визнати роль виховання та середовища у створенні та розшифровці виразу обличчя, хоча вираз обличчя може бути менш специфічним для культури, ніж деякі жести руками. Також важливо пам'ятати, що ми рідко «читасмо» людські емоції окремо від інших контекстуальних особливостей. Ізольована міміка може бути досить розпливчастою. Наприклад, посмішка може сигналізувати про будь-яку з наступних функцій/емоцій: задоволення, гумор, глузування, дружелюбність, сумніви, прийняття, рівність, перевагу, підпорядкування тощо.

У політичній комунікації вираз обличчя та рухи голови відіграють важливу роль в управлінні взаємодією за допомогою різноманітних жестів обличчя, схожих на жести рук. Вони синхронізовані з його промовою та можуть використовуватися як ілюстрації для підсилення ритмічної організації мови або для підкреслення змісту політичних закликів та аргументів [6].

Паравербальні елементи передають інформацію про емоційний стан політиків, їхню особисту участь у розмові та напруженість або розслабленість ораторів під час дебатів. Жести руками тісно пов'язані з промовою, соціальним сприйняттям і процесами переконання і мають велике значення в переконливій промові (англ. *persuasive speech*).

Також важливим у візуальному іміджі політика, особливо жінки-політика відіграє положення та форма губ. Так, губи, стиснуті одна до одної, утворюючи тонку щільну лінію, вказують на незгоду, протидію або відмову людини. Коли хтось стискає губи в дружній дискусії, інший може очікувати критики або несхвалення [7].

Таким чином, політична токсичність у невербальній та екстра-лінгвальній площинах пов'язана із токсичним іміджем політика – емоційно забарвленим образом політика у медіа, який характеризується високим ступенем агресивної вербальної та/або невербальної поведінки, завдає моральної шкоди або дискримінує опонента за расою, національністю або гендером, в наслідок чого імідж такого політика сприймають і потім визначають як токсичного.

Список використаних джерел:

1. Coleman P. T. *The Way Out: How to Overcome Toxic Polarization*. Columbia University Press, 2021. 296 p.
2. Dorrian M. *Writing on the image: architecture, the city and the politics of representation*. I. B. Tauris, 2019. 288 p.
3. Shkvorchenko N., Cherniaieva I., Petlyuchenko N. Linguistic approaches and modern communication technologies in political discourses in Europe and the USA (contrastive aspect). *Cuestiones Políticas*, 39(70), 2021. Pp. 821–837. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3970.49>
4. Steffan D. Visual politics: investigating the visual communication strategies of political parties and candidates from a longitudinal and comparative perspective. *Nomos*, 2021. 115 p.
5. Wicker B., Keysers C., Plailly J., Royet J. P., Gallese V., Rizzolatti G. Both of us disgusted in my insula: the common neural basis of seeing and feeling disgust. *Neuron*, 40(3), 2003. Pp. 655–664. [https://doi.org/10.1016/S0896-6273\(03\)00679-2](https://doi.org/10.1016/S0896-6273(03)00679-2)
6. Glossary of multimodal terms. National Centre of Research Methods. <https://multimodalityglossary.wordpress.com/face-expression/>
7. The Ifioque.com Project. Social Skills. Communication Skills. https://ifioque.com/nonverbalcommunication/nonvocal_signals_of_the_lips